

نهمایهوه بملکو شی بوویهوه، رنگه‌کانی پهلکه‌زیرینه‌ی دست کهوت). (سالار، 2009: 65). نانکو روناھی ژ چهندین گهردیله‌یان پیکده‌یت و ئه‌و گهردیله‌ی د رنگا و رنگن و پیکه‌فه‌تیک دگرن روناها سپی ژئ دروست دبیت، به‌لئ دهمی ئه‌و روناھی ب مادده‌ی (ته‌ن)ی دکه‌فیت یان ومکو (نیوتن)ی ئامازه‌ ب ئاویره‌کی دابی رنگ ژئ پمیدا دین، ل قیرهدا روناها سپی و رنگی سپی ژیک جیوازدین چونکی (تیشکی سپی گورزمیک شه‌پولی تیدایه که همریکیان ریژه‌ی شه‌پولی خوی همیه، کهچی بویاگی سپی یه‌ک دریزی شه‌پولی همیه، واته شه‌پوله که هرؤمگونگناتیسیه‌کان به یه‌ک ئه‌ندازه هملده‌گر بته‌وه). (زنگنه، 2001: 7).

رنگ د روانگه‌هی سایکولوژی‌دا: تایه‌تمه‌ندییا خو همیه (رنگان هیزه‌کا کاریگر همیه لسهر دهرونی مروفان، دشیاندایه که سایه‌تیا مروفان دیاربکته، چونکی همر رنگه‌ک گریدایی تیکه‌همکی دستنیشانکریه و ده‌لاله‌تین تایه‌ت همیه کو بریکا تاقیرنن رنگان، هلسه‌نگاندن بو شیان و ئاشکرکرنا باری دهرونی و سوزداری مروفی به‌یته کرن) (عمر، 1997: 183). واته رنگان شیانا چونا دناف ناقحوی و فه‌شارنن دهرونی تاکه‌کسی همیه و گله‌ک دهربرین و رامانن جیواز هه‌نه کو گریدایی باری دهرونی یا مروفی بیت، همر تاکه‌ک ل دیوف حمز و ئارزووبین خو رنگان هملدب‌زیریت نه‌فجا چ ژ هملب‌زرتنا جل و به‌رگان بن یان ژئ رنگی ترومبیلئ یان همر تشته‌کی بیت، هملب‌زرتنا تاکه‌کسی ژ بو ئه‌وی رنگی دمینت ل سهر ئه‌و چیژا ئه‌و رنگ لده‌ف پمیدا دکته. همر وساهمزه و قیانا که‌سی ژ بو رنگان لده‌ف تیکه‌ همتا تیکه‌ دی یا جیوازه دبیت لده‌ف که‌سه‌کی چهند رنگه‌ک په‌سند بن لده‌ف تیکه‌ دی نه، همر وه‌کی ل دستنیکه‌ مه ئامازه‌ پیدای یا گریدایه باری دهرونی مروفی و ریژا کارلنیکیا مروفی دگهل ئه‌وی رنگی هملب‌زرتی.

رنگ که‌سته‌کی جوان و چیژ به‌خشه دناف ژینگه‌ها مروفیدا له‌وما ب بورینا دهمی تیکه‌هی رنگی و رمان و ده‌لاله‌تین ئه‌وان گهرین ب سهر دا هاتینه و به‌ره‌ف ره‌ه‌ندین دبتر قه‌ چوویه و ده‌لاله‌تین نوی ژئ دهریکستینه و مکی جفاکی، ره‌وشه‌نبیری ئیستاتیکی.

3- رنگ د بیافی نه‌ده‌بیدا

رنگ ژ ئه‌وان ره‌گه‌زین ئیستاتیکی به‌ د جیهانا نه‌ده‌بیدا کو نفیسهر و هوزانقان د تیکستین خودا بو دهربرینا هه‌ست و سوز و لایه‌نی دهرونی بکار ده‌ینن، ژ به‌رکو رمان و ده‌لاله‌تین کویر هه‌نه، یان ژئ نفیسهر دشیت تیشکی بئخینه سهر بابه‌ته‌کی دیارکری، چ جفاکی، ئابینی، دهرونی، یان ژئ سیاسی بیت، رنگ و مکو جه‌فنگه‌ک بو تیک ژ ئه‌قان مه‌به‌ستان بکار دینیت، و دشیت که‌فاله‌کی تمام ژ نه‌زمون و هه‌ست و بارودوخین جفاکی وینه بکته.

ئهرکی سهرمکی رنگان د تیکستی دا ژبلی کو وسفرکنه‌ک بیت ژ بو دیمه‌نه‌کی یان تشته‌کی، ئهرکی جه‌فنگی همیه، ب ریکا ئه‌وی به‌ابه‌کی ئیستاتیکی ب تیکستی نه‌ده‌ی د به‌خشیت، د هه‌می قوناغین نه‌ده‌بیتا بکار هاتینه، به‌لئ همر قوناغه‌کی ب رمان و ده‌لاله‌تین جیواز، له‌ورا دبیت همر تیکسته‌کا نه‌ده‌ی پیدفی ب نه‌فی که‌رسته‌ی هه‌بیت ((رنگ توخمه‌کی به‌رته‌ی به‌ بو چیژ و مرگرتنمان له‌ جوانی شته‌کان)). (سالج، 2008: 26) نانکو بکار ئینانا رنگان د دهربرینن جودا دا و ب هیتا و ده‌لاله‌تین کاریگر، خوشینی لده‌ف خوانده‌فانی پمیدا دکته و

ته‌ماشا دکته، نانکو رنگ ژ نه‌جامی هه‌فرکیا به‌رده‌وما دناقه‌را روناها روژئ و تارایاتیا شه‌فی پمیدا دین، ناقیری روناهی دکته هؤکاری سهرمکی پمیدابوونا رنگان، ب دیتنا (نهرستوی): (ریزه‌ندی ههر رنگه‌کی ل رنگی سپی ده‌سپندکته بو شینی تارئ، ب فی چهندئ زنجیره‌یا رنگان دروستکر، نه‌ف ریزه‌ندی ب دریزاها روژئ دیاربیت و ده‌یته‌تیبینکرن کو روناها سپی دگهل دهرکه‌فتنا روناها سپیدئ هیدی هیدی ده‌یته‌ گهرین بو رنگی زهر ل دیوفدا بو رنگی پرتقالی و پاشی بو رنگی سور، ل دهمی روژئافا بوونئ ژئ ئه‌و سوراتیا ئافا بوونئ ده‌یته‌ گهرین بو رنگی مور ل دیوفدا دگهل تارایاتیا شه‌فی ده‌یته‌ گهرین بو رنگی شینی توخ). (عثمان، 2006: 84). واته شه‌ف روژ رولئ سهرمکی دبیین د پرؤسا دروستبوونا رنگاندا و رنگین سروشتی ژئ دروست دین.

زانایی بناف و ده‌نگی عهره‌ب (یعقوب اسحاق کندی) ژئ هه‌مان دین ژبو فاکته‌ری قه‌دیتنا رنگان همیه (هزرین خو بوختکرینه و روناھی ب فاکته‌ری سهرمکی پرؤسا تیکه‌هشتن و دیتنا رنگان دانایه، د تارایتیندا مروف نه‌شیت دهروبرین خو ببینت نه‌گهر روناھی نه‌بیت، ب نه‌فی چهندئ ناقیری رنگی ب فوره‌مکی به‌رجه‌سته‌کری ددانیت کو ب ریکا هه‌ستا دیتنئ و پیدفی ب چ هه‌ستین دبتر نینه). (الکندی، 1953: 65). نه‌ف بو چونا (کندی) ههر هه‌مان بو چونا (نهرستوی) یه، کو روناهی دکته نه‌فانده‌کا سهرمکی بو دیتنا دهروبری و نیاسینا رنگان.

دیتنا (ابو نصیر محمد فارابی) دبیت ژ گوشه‌نیگایه‌کا جیوازتتر به‌ری خو بده‌نه‌ رنگان و دده‌نه‌ دیارکرن کو (مروف هملگرئ هیزانه و هه‌ست ب ئه‌وان هیزان دکته ژ ئه‌وان هیزا ژئ رنگ و دیمه‌ن ئه‌وین ل به‌ر چاف، همر وساهه‌یا روژئ ژئ ب فاکته‌ری سهرمکی بو تیکه‌هشتن و دیتنا رنگان (الإدراک الحسی) ددانیت، واته هیزا دیتنئ د ئه‌وی تشتی (ته‌ن) دا همیه و جه‌وه‌ری نه‌فی هیزا دیتنئ ژئ د روناها روژئ دایه). (الفارابی: 44). که‌واته فارابی ژئ روناهی دکته ئه‌وان سهرمکی دروستبوونا رنگان و ب ریکا چاقان ده‌یته‌ دیتن و هه‌ستینکر.

رنگ د تیکه‌هی خویی زانستیدا: (دیاردیه‌که کو ب ریکا چاقان ده‌یته‌ دیتن و تیکه‌هشتن، به‌لئ ب مهرجئ هه‌بوونا روناهی) (طالو، 1993: 163)، نانکو رنگ ژ وان دیاردایه کو گریدایی هه‌ستا دینتیه روناھی که‌رسته‌ی سهرمکی پمیدابوونا ئه‌وان رنگانه. رنگ و مکو دیارده‌کا فیزیکی کو سروشت و روناھی ژیدهرین سهرمکین دروستبوونا ئه‌وانه بو جارا تیکه‌ ژ لایئ زانایی ئینگلیزی، (سحاق نیوتن 1642 - 1727) یفه د میژوویا نه‌فی زانستیدا باس ل رنگان کریه ئه‌وی ب نه‌جامدانا چهندین تاقیرکران، ب دیتنا ناقیری دیاردیه‌ین فیزیکی پیکه‌هین ژ کارلیکا هیز دگهل مادده‌ی و ئه‌م مادده‌ی ب روناهی دبیین، نانکو په‌یوه‌ندییه‌کا به‌یز دناقه‌را روناھی و مادده‌یا همیه (عثمان، 2006: 52). (نیوتن)ی د تیک ژ تاقیرکران خو دا سهارمت قه‌دیتنا رنگان و بولینکرنا ئه‌وان شیا رنگین (پهلکه‌زیرینه) ده‌سنتیشان بکته (ئه‌م نه‌زمونه زانستیه‌ی (نیوتن) تیوری (رنگی سپی) پوچهلکرایه‌وه، نه‌مه‌ش به‌ هوئی به‌کاره‌ینانی ئاویره‌ شوشه‌یه‌وه، کاتیک روناکیه سپیه‌کی خور چووته ناو ئاویره‌مه‌وه گورانکاری به‌سهدا هات و رنگه‌ سپیه‌که

بين نوي) (نوفل، 1995: 41). دهوزانا كلاسيكدا رهنگان چندين نرکين دهلالی همنه ژئوان ژي:

3-1-1-1- نرکي سالوخداني: نيکه ژ نرکين سهرمکين دهربريني يه د هوزانا كلاسيکيدا ، کو مبهست پي وسفکرنا تشتي فيزيکيه ب شيوهيهکی ناشکرا وراستهوخو، پتر بو مبهستين جواني وجواني بکاردهيت؛ (نيک ژ تايهتتمنديين هوزانا كلاسيک، ناشکرايي بو، ههروسا گونجان لگهل لوجيکي)(خالده، 2004: 112). نانکو هوزانفانين كلاسيک رمنگ بکارئينايه بو مبهستا سالوخداني، نهفجا سالوخدانا سروشتي بيت يان ژي يار يان ژي وسفکرنا زاتي خو بيت. د سالوخدانا سروشتي داهوزانفانين كلاسيک وسفا گول و گولزار و کهسکاتيا ميرگ و چيمهين وارگههين خو کريه و ب جوانترين وينه دارئينه، ههروسا، (وسفي وهرزهکاني سال و ديمهنه رمنگاليهه جياوازمکاني سروشت، خيال بينينيان ناشکرا دهکات. پيشکسکردني وينه نوي شهو روژ) (Ahmed, 2020: 118). بو نمونه هوزانفاني مهن (نهحمدهي خاني) د هوزانا خودا بنافني(دلو رابه خوه دلخوش که)دا ديئزيت :

گولستانا کو سورگول تي

سهمن نهسرين و سونيول تي

هزار بولبول ب غولغول تي

د فهصلا ماهي نيساني (خاني، 2016:

71).

هوزانفاني وينهيهکی زبندی و سمرنج راکيش کو **گولستانه** وينهکريه، تايهت د وهرزي بهاريدا تزي دبيت ژ گول و گيا و کوليلکين بهاري و دگهل دنکين بلبلان و ههويهکی پاقر و جوان هيهه و کارتيکرن ل ههستين مروفی دکمت. د هوزانا كلاسيکيدا گولستان گهلهک جارن ب رمانا **وهلات** واته کوردستان دهيت ، نهو جهي پيرور جوانه و ههمي تشت تيدا شين دبن، وهلاتهکه کو بخوينا گنجين وي وهلاتي هاتيه ناقدان. ل قيرده **خاني** نامازه دايه **سورگول** نانکو(گولا سور) رمنگي سهرمکيه د في ديرا هوزانيدا ، رمنگي **سور** ژوان رمنگايه تايهتتمندييا خو هيهه د هوزانا كلاسيکيدا، دهنرندا نهف رمنگه ب رمنگين گهرم دهيته نياسين، برامانا (ههفرکی و کوشتن و شورمش وقوربانيدان و عشق، ههروسا بو جوانيا ليقي و رومهتین نافرمتي و شهرم ...دهيت)(الياقوت، 2018: 30). لغيرده **خاني** رمنگي سور بکارئينايه وکو هيمايهک بو عشقي، چونکي بولبول عاشقي گولنيه، نانکو مبهستا وي عشقا وهلاتيه. ههروسا ناغيري نامازه ب گولين (سهمن، نهسرين و سونيول) کريه و همرنيک ژ ئوان گولان رمنگي تايهتتي خو هيهه (گولا سهمن، گولهکا بچوکه و رمنگي وي سپيهه و بينهکا گهلهک خوش هيهه، ههروسا گولا نهسرين ژي گولهکا جوان و بيهن خوشه و رمنگي وي زهره و هندهک جورين نهوي ژي رمنگ سپينه ، سونيول ژي گولهکا بيهن خوش و سمرنجراکيشه و ب چند رمنگان هيهه وکو سپي ، مور، سورئ تاري و زهر، شيوهبي نهفي گولي ژي چند گولهکين بچوکن ب قهدا خوفه دهوري نيکداينه)(en.wikipedia.org). کهواته رمنگي سپي هيمايه بو(جواني، کهشيبني، پاقر، ههروسا د هندهک کهلتوراندا هيمايي مرن و شيبني دهيت)(طاهر، 2015: 75)، هوزانفاني گولا سهمن وکو هيمايهک بو جواني و پاقرئين بکارئينايه چونکي گول بخوژي ههستهکي نريني و خوش ل دهف مروفی پيدا دکمت.

بهرهف جبهانا هشارتيا نفيسهري فه دبعت. لي بو تيگههشتنا ئوان دهلالهتان، پيدقيه وي چندي بزائين کورهنگان پهيوهنديکا نيکسمر ب کهلتوروي نهمههيان فه هيهه ، ههروسا پيدقيه نفيسهري ژيان و هزرا ملهتي خو بزائيت ، و بين ملهتين دپتر ژي، نانکو دقيت نفيسهري شههرمزيي دکهلتور وروشهنيريه تا ملهتي خو و ملهتين دپتر ههبيت تا کو بشيت خواندنهکي ژ بو رهنگان بکمت و هيمما و دهلالهتين وان دياربکمت. ل قيردها نم دشين بيژين کو رمنگ د نهديتاندان تي لسر جوانيا ناقي رمنگي نارواسنيت کو مبهست يي فورمي سهرقيه ، بهلکو دريژهي يي دمت و ديبته رهمزهک بو هزرو بيرو بههائين جفاکي نايي و ديبته جهي سمرنجراکيشانا خواندهفاني.

3-1-گرنگي و بکارئينا رهنگان د هوزانا کورديدا:

بي گومان رهنگان جههکي ديارکري دناف تيکستي هوزانيدا ههيوويه و ومکو پرهکا پهيوهنديکرا ههست و سوز و رامانين ديار و هشارتي دناف پهيقين هوزانيدا هاتينه بکارئينا ((رمنگ و هوزان دوو تهمرين گريديي نيکن و مروف نهشيت ههست ب جواني بکمت يي کو ههست ب چيژميا رهنگان نهکمت ((طاهر، 2015: 76). هوزانا کوردي ژي سهرورهکا دريژ دگهل بکارئينا رهنگان ههيوويه و هوزانفاني کورد کهفالي هوزانا خو پي خهملانديه. نامادهوونا رهنگان دناف هوزانيدا زيدهباري چيکرا وينهيهکي زبندی ههگرئ سوز و رامانين جودا و جياوازن، بهلي قهديتنا ئوان رامانان دناف بهرههه هوزانيدا مه نهچار دکمت ديتنهکا هويرتر بدمينه جورين هوزانان، بو نهفي مهرمي ژي رهموت و ريرهموي دهلالهتي رهنگان د دوو ناليي هوزانا كلاسيکي و نوپخازيدا شروفههکين و نرکين دهلالهتي رهنگان د ههر دوو جوراندا بهرجهسته بکمين، ههروسا باس ل نرکين رهنگان د ههر دوو جوراندا بکمين. سهبارمت نرکين رهنگان د هوزانيدا مبهست نهوه بزائين کارهنگ دناف تيکستهکي هوزانيدا چاوا دشيت دهلالمت و رامانان بهرههه بينيت يان ب چ ريکهکي هوزانفان رامانهکا ديارکري بو زهني خواندهفاني قهدگوهيزيت، نهفجا رولي رمنگان بو قهگوهاستنا پهيام ، ههست ، رهمز يان دهلالهتکا دهستنيشانکري چاوا دهينه خواندن. نهف چهنده ديبته دهرگهههک بو قهديتنا جبهانا جوانا بکارئينا وان دناف هوزانيدا.

3-1-1- نرک ودهلالهتين رهنگان دهوزانا كلاسيکيدا کورديدا:

ههروهکی بهري نهو مه نامازه پيداي کو رمنگ وکو کهرهستهيهکي زبندی دناف هوزانيدا دهيته هزمارتن، چونکي ژ سروشتي دا دهيته وهرگرتن و د ههمي بياقين ژيانيدا دهيته بکارهينان ، رمنگ رهمزهکي ديارئ پيکهاتا هوزاني يه، کو تايهتتمنديا فره رمان و دهلالهتان هيهه و ديبته نيک ژ بنههايين گرنگين نيستاتيکايي، (لهبهر نهوهي شاعر لهو هيزهه که له رمنگهکاندا بووني هيهه ، ههستي خوشهويستي و ترس و تورهبي ... دهردميرت و خوي له ريگهي شيعر مکانيهه نمایش دهکات ، بويه رمنگهکان وکو رهمزهکي گرنگي ههستينکرن دههژميرت)(محمود ، 2022 : 114). نانکو ژبهرنه هيزا دناف رمنگاندا هه سمرنجا هوزانفان بخو راکيشايه، نهف گرنگي پيدانه ژي ب تتي هوزانفانين كلاسيک قهناگريت بهلکو ل دهف هوزانفانين نوي و نوپخاز ژي هيهه (هوزانفانان گرنگي ب رهنگان و ريژا بکارئينا رهنگان دايه، لي د نرکي هونهريي رمنگان د جياواز بووينه نهفجا چ هوزانفانين کهشن بن يان ژي

هوزانا کلاسیکیدا رنگی رهش یان(سیاه) کو پیقهکا فارسیه، بو سالوخدانا زلف و مژیلانک و پرچ و بهختی رهش بکارهاتیه ئەف رنگه د زوربهیا هوزانین کلاسیکیدا بو مهیستا سالوخدانی بکاردهین. ناقبری د دهربرینا (زولفا سیهها بو ژ عبیرم) دا کو مهیست پی دریزی و بیهن خوشیا پرچا یاری به و دناق حلهقین واته داقین پرچا یاری و بیهنا خوش بهرزه بوویه. جزیری دقئ دیرا هوزانیدا دهربرین ژ ههستین خو و عشق و نیش و نازارین خوکرپیه.

ههروسا **خانی** ددیرهکا هوزانیدا وهسفا یاری دکمت و دبیزیت:

یاقووتی موداب و لهعلی سهیبیل

وئ دوری خوشاب و خهمرئ طهلال(خانی، 2008: 50).

ل قیرهدا هوزانقانی ب نهراستهوخو نامازه دایه رنگی سورکریه ئه ژ ب بکارهینانا پهیقا (یاقووت) کو رنگهکی جوان هیهه و ژ لیقین یاری دهینه خوار وهک شهراپن. واته وهسفا سوراتیا لیقا یاری دکمت.

د دیرهکا دیر یا مەم و زینی خانی وهسفا جوانیا سنی و زینی دکمت :

یهک نهسمەر و یا دووی زهری بوو

یهک حووری یو یا دووی پهری بوو(خانی، 2008: 58)

خانی ئیکی ب نهسمەر وهسفا دکمت ، د هوزانا کلاسیکیدا ئیک د وهسفرنا جوانیا یاری ئهوه کو ب رنگی نهسمهری و وهسفا دکمت. و یا دیر زهری واته یا سپی به و رووین وئ د سورن ، وهسفا دکمت ، ئانکو ههردو سیفمت د جوانن.

3-1-1-2- دروستکرنا وینی هوزانی: وینی هوزانی دووباره ئافراندنا دیمههک، ههستهک یان ههزمکا زهینا هوزانقانییه دمیشتکی خواندهقانیدا، و د هوزانا کلاسیکیدا ئەف پرۆسهیه ب ریکا هونهرین رۆنیزیی دهینه نهجامدان و رنگ ژ و هکو کهرستهیهکی دیار نهکرهکی ههژی دناق وینی هوزانیدا دگیریت،(نقیسه و هوزانقانی کهفن ، رنگ و هکو رهگهزمکی گرنگ د پیکهاتا هوزانی دا بکارهینایه ، د پیکهینانا وینهین شعرى دبیین گهلهک مفا ژ لیکچواندن و مهجاز وهرگرینه هوزانین خو ژ بهر فیههیا رامانین رنگان لسهر ئاشکر اکریه، رنگ ژ نامرازین هونهری به ، جوانی بو هوزانی زیده دکمت) (انصاری ، سیف ، 2013 : 123). بو نمونه (جزیری) رنگ بکارهینایه دچارچووئی لیکچواندنیدا، دبیزیت:

عالمههک ویرانی زولفین ته ژ رنگی عهنبهرئ

چهرخ و پهروازی ددهن چارهک ل بایی راست وچهپ(دوسکی، 2005: 114)

ل قیرهدا هوزانقانی نهراستهوخو رنگی رهش بکارهینایه ب ریکا بکارهینانا پهیقا **عهنبهر** ، ئهمزژی (زولف) لیکچواندیه ب رنگی(عهنبهر ، مادهیهکه دناق ریفیکیت حویتیدا هیهه، رنگی وئ رهشه و بیهنا وئ ژ یا خوشه)(الطباع: 2017).

ههروسا **خانی** ددیرهکا مەم و زینیدا، هونهرئ (مهجاز) بکارهینایه و دبیزیت:

یهعنی کو فهکوشت چراغی زهرین

وهرگرتی ژنوو لیباسی رنگین (خانی، 2008: 198).

ل قیرهدا چراغی زهرین مهجازه مهیست پی رۆژه و ب گهش و روهن وهسفرکیه، فهکوشت مهجازه بو رۆژ نابقابوونی ، دهمی رۆژ ئاقا دبیت لیباسی رنگین وهرگرت ئانکو ل دهمی رۆژ ئاقا دبیت چهندين رنگان فه دجیت و ههتا دگههیه تاریاتی.

3-1-1-3- نهرکی رهمزین عیرفانی: ئیکه ژ نهرکی سهرکین هیمایی د هوزانا کلاسیکیدا، (هوزانقانی کلاسیک نهزمونهکا

ههروسا رنگی زهر ژی هیا به بو (هیمایه بو روناھی، گهشبینی و خوشی، تایههتمدنیدا چری و هیز و کولنهدانیه، ئەف رنگه گریداییه ب پلهیا رۆژئ، دهربرینی ژ خوشی و بیهن فرهیئ دکمت)(لوشمر، 1391: 88). ئانکو هوزانقانی گولانهسرین بکارهینایه بو مهیستا گهشبینی و هیفی و هیز و بهر خودانی. سهبارهت گولا سونول ژ ب گهلهک رنگان هیهه و ههر رنگهک ژی هیمایهک هیهه، دهرزئ بهاریدا شین دبیت و بیهنهکا خوش هیهه. هوزانقانی وهلاتی خو ب جوانترین کهفأل وینهکریه و چهندين پهیم ژی ئهوی کهفألیدا ناراسته کرینه وهکو جوانیا سروشتی، هیفی و هیز و بهر خودان و گهشبینی ژ بو پاشهروژمکا خوش.

ديسان هوزانقان (**مهلائی جزیری**) د هوزانا(بناری فیرقهتی سوهم) دا وهسفا سروشتی و جیهانا مادی دکمت:

ب وهردان زهیبین گولشه چهمن و لاله بشکفتن

بنهفش و چیچهکان فیکرا شهفهق دایه یهک د رهوضی دا (دوسکی، 2005: 48).

هوزانقانی ب نهراستهوخو نامازه ب رنگان کریه ئهوزی بریکا دهربرین گولان(،لاله، بنهفش) ههسپان پیکه شهوق و روناهی دایه باچه کو مهیست پی جیهانا مادیه، پهیقا (وهرد) مهیست پی گولین رنگا و رنگن کو(گولشه و چهمن) ئانکو میرگ و چهمن پی هاتینه خهملاندن و جوانیهکا ناوازه دایه دایه سروشتی. سهبارهت گولین (لاله و بنهفش) کو ههر ئیک ژ ئهوان رنگ و تایههتمدنیدا خو هیهه، سهبارهت رنگین گولا (لاله) (ئەف گوله یا بهاریه و ب گهلهک رنگان هیهه و هکو سپی ، سور، زهر و مور. ئەف گوله یا کیم بیهنه بهلی جوانیهکا ناوازه هیهه)(en.wikipedia.org) ههر رنگهکی ئەفی گولی هیمما و دهلهتین جیاواز ههه بهلی دهمی دهینه د چارچووئی سالوخدانا سروشتی و جیهانا مادی، رنگهفدانهکا ئهزینی هیهه. گولا (بنهفش) ژی ههر ژ ناقی وئ دباره کو رنگی وئ موره، هیمایی (نهزمونهکا سوزداری و روحی یا کویره، ههروسا گریدایه ب ههستیاریا دهروونی و ئایدیالیزمی و ئاینی فه، ههروسا ئەف رنگه هیمایی دلوقانی و وهفاداری ژی دگههینیت)(عمر، 1997: 185). هوزانقانی ب ریکا رنگان نهزمونا خو یا نهتمهویی و فهلسهفا خو ناراستهی خواندهقانی کریه و قیایه جوانی و مهزناهی خودئ د جیهانا مادیدا دیار بکمت.

ديسان د نهرکی سالوخدانیدا هوزانقانی کلاسیک د هوزانین خودا پهسن و سالوخدانا یاری یان ئەقینا خو کرینه ب ریکا رنگان (د نهدهباتا کلاسیکیدا بو وینهیهکی دیارکری سنورمک بو رنگان هاتینه دانان، یار بههرا پتر سهرو سیمایهکی سپی، پرچهکا رهش، بروی و مژیلانک ژی د رهش، لیف سور و سیمایی کسهی نهفیندار ژی بههرا پتر رنگ زهر و رۆنکین برهنگی خوینا سور هاتینه نیشاندان)(شمیسا و کریمی، 1384: 105). ههروسا دهوزانا کلاسیکیدا(خهه بو رنگی سور دیت، وهک خهههی دهستی یار یان رنگی رهش بو پرچی یار)(ahmed,2020:117). (**مهلائی جزیری**) دهفی دیرا هوزانیدا نامازه ب رنگی رهش کرپیه و دبیزیت:

ژ خههنگین قهچهرئ سینه تهژی گهزموتیرم

دل دنیف حلهقینی زولفا سیهها بو ژ عبیرم(346)

ههر چهنده تایههتمدنیدا رنگی رهش (هیمایه بو تاریاتی و بی دهنگی ، ههروسا ب رنگی مرئ و خههگینیی ژی ناسیاره د زوربهیا کهلتووواندا)(ابادی و ممتحن، 1390: 90). بهلی د

و ژبه کرنا رنگي کسک و مکو رمزا عيرفاني، ناماژميه بؤ پشت گوھ هافيتنا دونيايي و واز هينانا وئ) (افراسياب و پور، 1400: 27). (جزيري) ل قيرمدا پيغا (سهمز) کو پيغمه کا فارسي ب رمانا رنگي کسکه، (سهمزپوشان) ناماژميه بؤ خلكي به ههشتي و تيدا ديار دکهت کو نفسا خو چاك بكن و نزكي خودايي مهن بين. كهواته و مكو يا ديار كو رنگ د هوزانا كلاسيكيدا بكار هينانه كا نوازه هميه د دربرينا هونري و جوانيسانيدا، رنگ د هوزانا كلاسيكيدا بؤ مهبستين سالو خدان، دروستكرنا و نين هوزاني و همياين عيرفاني، تيدا داهينانا هوزانقائين كورد ديار دکهت، و نيهين جوان و سمرنج راکيش دروست دکهت كو دربريني ژنهمونا نهوان بكت.

3-1-2 نهرک و ده لاله تين رنگان د هوزانا نوپخازا كوردیدا:

سمر همدانا نوپخازيي ژ نهمجايي نهوان كاودانين سياسي و جفاكي بين مللتي كورد تيدا درياز بوي و دگهل شه هر ز ابوون د نهمبيات ورموشه نبيرو نفيسه رين نهوروي و وهلاتين ههفسوي، نهمه همي هوكاربوون كو هوزانقان و نفيسه رين مه بهرف نوپخازيي فه بچن و تهكنيكن نوي دناف بهر همين خودا بكاربهين. نوپخازي د بياقي هوزانيدا برپتبه ژ: (خز گرینه دان ب دم و جهی سردمه کی ديار كری فه، و نيهين كهفن دهينه شكندن و ل جهی نهوان و نيهين نوي دهينه دروستكرن، بابه تين وئ ژي، مرقف و ههستين مرقفان، شارستانيهت، ناواري، دربرين ژ ههستي سنكسي مرقفي و پشتگوھ نهمستا هيزا عهقي) (زياب، 2005: 13). رنگ د هوزانا نوپخازيدا گرنگي و تاييه تمه ندييا خو هميه، كو دربرين و نيهنكرنا ههست و سوز و نافخوييا هوزانقائي دکهت، فره رهنديي ژبو هوزاني زيده دکهت، و اته) (كار تيكرنا رنگان و نهو وزميا دربريني نهوا ژ رنگان پيدا دبیت، رادي داهينان و هونري بونا بهر همي بهر تر لئ دکهت، لي دقيت ب شيومي زيرمكانه و ب شارمزي رهفتار لگهل بهپته (كرن)) (نهيلي، 2010: 232). ل قيرمدا ديار دبیت كورنگان تاييه تمه ندييكا جياواز هميه ل دهف هوزانقائين نوپخاز، چونكي دربريني ژ كويراتيا هوزانقائي دکهت و نهو رنگه ب شيوميك هوشيار و ههستيار ههليزارتبه، دبیت نهو ههليزار دنه ل دويف سروشتي باري دروونين هوزانقان بيت، ههلبهت ريژا بكار نينانا رنگان د هوزانا نوپخازدا بهرف زيده بوني بچن و چهدين رنگين جودا و جياواز دهينه د گورميانا هوزانيدا.

3-1-2-1 نهرک و ميکانيزم بكار نينانا رنگان د هوزانا نوپخازدا:

1- دروستكرنا و نيني هوزاني: پرؤسه يه كا داهينه رانه يه هوزانقان (ژ رهگه زين و مكو دنهگ، رنگ، ههوا، و نيهكي شيعري نافادكهت كو خواندهقان ههست پندكهت و نيهكي زينديه، و ژ نهركين نهوي ژي، نهركي نيسنايكي، پيگه گريدانا شعري و دروستكرنا ده لاله تين زمانقائي، درووني، رهوانبيزي و هميايي) (نهيلي، 2010: 105). هوزانقائين نوپخاز ههول د دن و نيهيان ژ نهمونا خو يا كهسي، بارودوخي درووني و تيروانين فلهسفي و مردگرن، بهر و فوازي يا كلاسيك كو پتر بؤ رهگه زين روونبيزي بكار دهات. بكار هينانا رنگان نيك ژ تهكنيكت ههره گرنگه د هوزانا نوپخازدا، هوزانقان رنگان بؤ گه هاندانا پهمين سياسي، درووني و جفاكي... بكار دنينيت و رهه ندين هميايي و ده لالي دهته رنگان.

روحي ل دهف نهوان ههجوويه، نهو نهمونه د مهجاز و خواستني دا په سندر و بكار دنينا، ب ديتنا وان زماني عيرفاني زماني همياينه، كهس پي نزانيت تني نهو نهمين بين تيگه ههشتنا نافخويي (ادراك باطني) ل دهف هه، كهواته رنگ ژ همياين گرنگه دناف فلهسفا عيرفانيدا، چونكي د نافخويا خودا هه لگري هزرين روحي بين پاژه) (لاري، خير انديش، 1392: 9). ب نهفي چه ندي هوزانقان رنگ بكار دنينان بؤ گه هاندانا مهبستا خو يا فلهسفا عيرفاني و اته) (له نهمبياتي عيرفانيدا رنگه كان مهغزاي تاييه تينان هميه له ممر پهيوه نديبون به نور كه رنگي سبي له خويدا بهر جهسته دهكات و دژ بهرام بهر مش دهينته رمش) (نهمه د، 2017: 26). (خاني) د ديرمكا هوزانيدا دكهفته د رموشه كا عيرفاني كو په ريشاني و لاوازيا خو بهرام بهر خودايي مهن و نيه دکهت. دبيژيت:

نهو فه قيرم نهو گه دامه

نهو گه دايهك رووسيامه (دوسكي، 2016: 101)

هوزانقائي د نهفي هوزانيدا ب شيوميكي رمزي ههسي زاراقين عيرفاني بكار هينايه، نهوژي (ههژاري، گه دايي، رووسياهي) نه، سهبارم زاراقني رووسياهي نانو روومتي رمش (رهسه كه د دهمه كيدا روپدهت كو سالك ژ روناهي و ناف و سالوخهتان هاتيه تيه تيراندن و گه ههشتيه روناهيا زاتي خودي و نهو روناهيه ب رنگي رمش لسر وي دادهيت، هندهك ژ فهكولر نهفي يهكي ب پارادوكسا عيرفاني ناف دكهن) (شاهرودي، 1391: 101).

ديسان (خاني) د ديرمكا ديتردا ناماژي ب رنگي زهر دکهت ب مهبستا نهركي عيرفاني و دبيژيت:

نهو خانني دل دادهيه

مه شره ب ژ بهنگ و يادهيه

دردئ وي يارهك سادهيه

لهو هه ره ضه عيف و رهنگ زهره (دوسكي، 2016:

52)

خاني د نهفي ديريدا ب تهمامي و مكو سوفييه كي كو دلي خو ب عهشقا خودي ترخانكريه، كهفته د رموشه كا سهرخوشي و هابش خونهبووني ژبه ر نهفي عهسقي و لاواز و په ريشانه بؤ گه ههشتن ژ وئ عهشقا نيكانه. نهفجا د نيغ ديرو (لهو هه ره ضه عيف و رنگ زهره) ل قيره رنگي زهر د هوزانا عيرفانيدا هميايه بؤ (ترس، په ريشاني، حهسيدي، خه م، شهرم، و بي هيفيويون) (لاري و خير انديش، 1392: 16). خاني نهف رنگه ب مهبستا ترس و شهرم و لاوازي بهرام بهر خودايي مهن، بكار نينايه.

ديسان (جزيري) د نمونه يه كا ديتردا رنگي كسك بكار نينايه، نهف رنگه د نينني نيسلاميدا پيروزيا خو هميه، دبيژيت:

دئ بگولزارا جه مالا سهمزپوشان وئ چ بت

ني د مهري دا نهبت دل پاره پاره چاك روح (دوسكي، 124)

رنگي كسك ب رنگي (زيان و كهسكاتي و سروشتي و نارامي دهيت، د بيرو باومرين نايي دا هميايه بؤ باومراري و خيرئ و رنگي جل و بهرگين زه لامين دينداره) (عمر، 1997: 210)، پتريا هوزانقائين كلاسيك بؤ مهبستا نايي و باومرين بكار نينايه، (گومبه دين مزگهفتان ب رنگي كسك د خهملاندن و د قورنانا پيروزا هاتيه رنگي جلو بهرگين به ههشتينان كسكه، پيروزيا خو ل دهف سوفيان ههيه) (سرخه، پور، گودزي، 1389: 15). ههروسا (بهركرنا جل و بهرگين سوفيان د عيرفانا نيسلاميدا ژ كارين باش ديه هژمارتن

2- ناموکرنا زمانی: نیک ژ نایبهمه‌ندین هوزانا نوبخازه ، مه‌ست پی(دهرکه‌فته ژ یاساین زمانی، کو نالوزیا تیگه‌هشتی زیده دکهت و دریزه پی دمت ل دهم خوانده‌فانی)(رواجی، 2020: 227). نانکو بهرهمین نه‌دهبی ژ شیوازی راسته‌خویی و راپورتی دگوه‌ریت بو داهینانا هونری، کو خوانده‌فان دشیت چم‌دین خواندین جیاواز ژبو هوزانی بکهت، رنگ ژ رامانا وئ یا فهره‌نگی دوبردئخت و بهرف رامانین فمشارتی و نالوزفه دبهت.

1-2- چرکنا رامانی: زمان نامزای سهرمکی داهینانا هونرییه د هوزانیدا، ژبلی رولی ئه‌وی بی زمانی، رولی جوانیناسی ژی دبینیت؛ ((زمان دوو پرؤسه‌ی هاوبه‌رامبه‌ر هیه، یکه‌میه‌یان: سستی رمزییه و تیدا شته‌کان دمگورین بو وشه، دوهمیان: شیکردنه‌وی رمزمکانه، تیدا وشه‌کان دهگورین بو شت)) (حمه‌د، 2012: 167). رنگ دهوزانیدا، ژ سنوری خو بی زمانی و ده‌لاله‌تین ئاسایی ناراه‌ستیت، به‌لو ئه‌رکی ده‌لالی هه‌نه، پرؤسا چرکنا رامانی ژ ته‌کنیکین زمانیه کو هوزانان پهنایی بو دبهت، ل جهی کو رسته‌یه‌کا دریز بان بهرگرافه‌کی بقیسیت، تنی دئ پیه‌ه‌کی یان رنگه‌کی بکارئینیت، ئه‌و رنگه‌ ئه‌وی رامانا دریز هه‌لدگریت و ناراسته‌ی خوانده‌فانی دکهت، (یه‌کی له دهربرینی رنگه‌کان پیناندانی هه‌لویت و حاله‌تیکي وا که چه‌مه‌که به گشتی هه‌لدگری) (حمه‌د، 2012: 404). نارمانج ژفی پرؤسه‌ی چرکنا رامانیه، واته پیه‌ف کیم دین به‌لی رامان به‌فره‌ه دین. هوزانان (هزران) د هوزانا (سترانه‌ک ژ وهرزی به‌ه‌ارا ره‌فی) دا دبیزیت:

چیرۆکه‌که پر ب ترسه نه‌ف ده‌فاره دۆژه‌هه

لی مرو‌ف ژ چرا دکه‌ف بن خه‌نین هو‌ف | وه‌لی مرو‌ف

نه‌ف بایی ره‌ش دادباریت وه‌سا گران و بی لباس (هزران، 2013: 498)

هوزانان ره‌وش و کاودانین وه‌لاتی خو د ئه‌فان چم‌د ریزاندا وینه دکهت ، سهرمه‌ه‌ک کو تزی نه دادپه‌ره‌ری و شه‌ر و به‌یه‌قیبونه هه‌تا ئه‌وی رادی هه‌ست دکهت ئه‌ف وه‌لاته‌ه‌و مکو دوزمه‌کا راسته‌قیبیه‌ه کو تیدا دزیت، هوزانانی بایی ره‌ش و مکو هیمایه‌ک بو هیزه‌کا ویرانه‌ر کو مرن و ویرانبوونی و به‌یه‌قیبوونی ل پشت خو ده‌یلیت، واته ل جهی هوزانان نامزای ب ریکین ویرانکرنی بدهت و مکو چه‌ک ، ئه‌شه‌که‌نجه‌دان، زیندانیکرن ... ، هه‌می ل ژیر بایی ره‌ش دا چر کرینه.

2-2- کورنکرنا وینه‌یه‌کی: ئه‌ف پرؤسه‌یه گه‌له‌ک نیزیکی ئابوریکرنا زمانیه، به‌لی گری‌دایی لایه‌نی وینی هوزانیه، وینی هوزانی ئیکه ژ ره‌گه‌زین گرنگین هوزانا نوبخاز، گری‌دایی خه‌یالا هوزانانیه، بریکا وینه‌ی داهینانی د هوزانیدا دکهت و ئه‌وان هزر و مه‌به‌ستین خو ناراسته‌ی خوانده‌فانی دکهت، ژبو تیگه‌هشتن ژ هوزانی پیدقه‌ه خوانده‌فان ل ئه‌وان وینان بگه‌هیت و شروقه‌کران بو بکهت؛ ((دۆزینه‌وی شعر بریتیه له دۆزینه‌وی وینه خه‌یال نامیزه‌کان)) (حمه‌د، 2012: 117). بکارهینانا رنگان و مکو وینه دهوزانین هه‌ره‌وزانفانه‌کیدا رامان و ده‌لاله‌تین هیمانی بو تیکستی هوزانی زیدده‌کتهت، (وینه‌ی رنگی دهوزانیدا، ژ چارچووقی خو بی پیه‌فی تی د پهریت و بهرف مه‌ودایی رامان و تیرامانین به‌فره‌هتر ژ رامانا ئه‌وی پیه‌فی فه دبهت) (الخولی، 476). ل قیرمه‌دا هوزانان دشیت دیمه‌نه‌کی مهن و به‌فره‌ه درنگه‌کی دا کومفه بکهت. هوزانان (عارف حی‌تو) د چم‌د ریزین هوزانا

خودا نامازه ب دوو وینان کریه کو تیدا هه‌ستین به‌یه‌یون و پهریشانی ژ ئه‌نجامی کوشتن و زورداری و داگیرکاری دکهت، هه‌روه‌سا هه‌ستین به‌یه‌یون و نوویبون و پاشه‌روژمه‌کا نارام پشتی ئه‌وان سته‌مان ل ژیر وینه‌یین رنگان کورت دکهت ب ئه‌فی ناوایی:

هنده‌ک دافین به‌فری گرتی

دی ژ پرچا ته‌شین بن و هییه ژفانی ب ساری

.....سالان خوه ماتکر و چرمسینی چه‌ک دانان

هه‌یفان تاریستانا شه‌فی گه‌شکر (حیتو، 2009: 40)

هوزانانی ل جهی شروقه‌کرنه‌کا دریز ل سهر شه‌ر و ویرانی کو چ ب سهری مله‌تی کورد هینایه ، وینه‌ی (دافین به‌فری گرتی) بکارهینایه بو رافه‌کرنا ئه‌وان روویدانان ، ل قیرمه‌دا مه‌به‌ستا هوزانانی، سپی بوونا پرچی یه ، هوزانانی رنگی سپی ب نه‌راسته‌خو بکارهینایه و ل شوینا پیه‌فا سپی، به‌فر بکارهینایه کو هیمایه بو بی هیقیبون و هه‌ستین سار. ل دویدا ل جهی هه‌ستین ب هیقیبون و ژیان و رزگاربوونی ل وینه‌ی هه‌یفان تاریستان گه‌شکر کورت دکهت، واته پیه‌فا هه‌یف نامازه‌یه بو رنگی سپی و رونا‌هینی، ئه‌و تاریستان نانکو شه‌ر و ویرانکاری نامین و ئیدی نارامی و بی ده‌نگی دئ به‌سره‌لاتی دا هیت.

2-3- لیکدانا رنگان دگه‌ل پیه‌ین نه‌چاه‌ریکی: ئه‌رکه‌کی داهینه‌رانیه‌ی دروستکرنا وینانه دهوزانیدا، نارمانج ژنی دروستکرنا وینه‌یه‌کی هوزانی بی کاریه‌ره کو بشیت کارتیکرنی ل خوانده‌فانی بکهت. ئه‌ف پرؤسه‌یه لیکدانا رنگه‌کیه دگه‌ل پیه‌ه‌کی کو یا واتایی بیت یان بی رنگ بیت؛ (به‌خشینی رنگیکی دیاریکراو به شتی بی رنگ، یا له‌مه‌ زیاتر به‌خشینی ئه‌م رنگانه به شتی هه‌ستینه‌کرراو له‌مه‌ ده‌چی به‌رنگاربوونه‌ویه‌کی مه‌به‌ستداریت به‌رامبه‌ر عه‌قل، بویه مانگ په‌مه‌، خو‌ر ره‌ش، نوستنی سه‌وز... که هه‌رگیز نه‌مانینبون و به‌شویه نامو تیکه‌ل به ده‌نگی نه‌بیستراو ده‌بن) (حمه‌د، 2012: 389). بو فی مه‌به‌ستی ژی هوزانان (هزران) د پارچه هوزانه‌کا خودا ئه‌ف ته‌کنیکه بکارهینایه و دبیزیت:

دووری‌ک دچنه سه‌روکانیا بوونه‌کا مه‌ست، ده‌ستین کوچه‌ر

لسه‌رگوه‌ین تفه‌نگا ته‌، مرنه‌کا که‌سک، مرنه‌کا

زه‌ر (هزران، 2013: 71)

هوزانانی ب لیکدانا هه‌ردوورنگین که‌سک و زه‌ر دگه‌ل پیه‌فا مرن، وینه‌یه‌کی هوزانی بی سهرنجراکیش داهینایه، سه‌بارمت مرنا که‌سک دبیت چم‌دین ده‌لاله‌تان بخو‌فه بگریت ژوان ژی) پیربوونا هه‌ستین مرو‌فی کو هیز دژییه‌کی گه‌نجدایه، مرنا گه‌نجان، شه‌هیدبوونا پینمه‌رگه‌یین گه‌نج، مرنه‌کا پیروز کو پاراستنا خا‌کا که‌سکه) به‌لی مرنا زه‌ر هیمایه بو (مرن ژ ئه‌گرئ نه‌خوشی، مرن ژ ئه‌گرئ ترسی، خیانته‌ی، یان ژ ره‌قینی، مرنه‌کا ئاسایی یا ته‌من چووی) چونکی زه‌ر هیمایه بو ترس و نه‌خوشی، ده‌ما گیا شین دبیت بی که‌سکه پشتی هینگی زه‌ر دبیت و دبه‌هیت.

دیسان هوزانان (عارف حی‌تو) د هوزانه‌کا خودا بنافی (بارانا سور)، ئه‌ف ته‌کنیکه تیدا بکارهینایه:

د لئی مندا و هیقیه‌کا که‌سک ب ریفه‌ دبیم

من ژ دل دفیا ره‌هین بارانی فه‌گرم (حیتو، 2018: 10)

هوزانانی هه‌ر ژناف و نیشانی ئه‌ف ته‌کنیکه بکارهینایه ئه‌وژی ره‌نگی دلۆپیت بارانی کریه سور، رنگه‌فادانا کارمه‌سات

ب بهرجهستهكرنا ههستان، رهنگان دهر دبرن و رامانين پهيقان چر دكهن (شرتح ، 2014: 59) نهف چهنده نو بكرنه د داهينانا هونهريدا ، هوزانقان نهزمونا خو يا تاكهكسي و دهوروبرين خو دبهته دناف پرسين چكايدا و ب ريكا هئما و كودان د هوزانيدا دهر دبريت. بو نهفي مههستي زي هوزانقان (هزرقان) د چهند ريزين هوزانهكا خودا دهر برين زي ههست و نئيش و نازارين خو دكته و دبئزيت:

**هئشتا دوهي تو روبا رهك به هاري بووي
د سوروبونا رهنكي تهدا ماسي د ترسيان**

سور بوون رهنكهكي ماني بووني بوو (هزرقان، 2005: 65).

ل فيردها هوزانقاني قيايه ههستين ويرانبوون و وهستاني وئنه بكهت ب نهفي ناويي: روبا رهك بهاري ، وئنهكه كو نامازي ددهته ههستين پاقر و زهلال وهكي رويباري بهاري كو يي زهلاله و تزي ماسينه، بهلي ژبهر نهخوشي و فشارين دهر ووني و وهستاني گياني و هزي، تورهبي و توندوتيزي پنه دياره تا نهوي رادي كو كس نه شيت لي نزيك بييت. ل فيردها هوزانقاني قيايه نهوي چهندي ديار بكهت كول پشت هر تورهبي و توندوتيزيهكي هه بوونا نهقان فاكتهرانه.

ديسان هوزانقان (عارف حيتو) ههستين ب هيفييون و چاقر يكرني وئنه دكهت د نهفي پارچه هوزانيدا و دبئزيت: **نهف پرتين لهشي زيني ب نهيا منقه مناره نه، نهف ههسپين من**

**بين حنچ ب قيدانئنه بچاره نه، نهف حهزين فيريايي، ل
ناسماني نوميدا كهسك كولاره نه، ماتونابيزي ، ريكا دوور وگولا
سور و خهونامور وعه شفاكوور ههپاره نه!! (حيتو، 2009: 47)**

هوزانقاني رهنكين (كهسك، سور، مور) بكر هينايه، بي گومان رهنكي كهسك و مكو ل دهستينكي مه نامازه پنداي كوب رامانا بي دهنكي و نارامي دهيت و رهنكي سور زي هئمايه بو خهيات شورش و نهفيندري، سهبارت رهنكي مور كو ژ رهنكين لومكي دهيته ناسين زي هئمايه بو (فياني و نارامي و گريدي جيهانا خيالي يه دو برزو واقعي) (نيسماعيل، 2017: 29). هوزانقاني قيايه دهر برين ژههستين خو بكهت برنكا وئنه (نوميدا كهسك، خهونامور) نانكو سهرهراي ههركهستهكي و بيهيفيوني، بهلي ههراچا قهر يي دهليفهيهكي به كو دگهل يارا خو بگه هه نهك.

د هوزانهكا دبتر دا هوزانقان (هزرقان) دبئزيت:

ماچين نازكين بنهفشي

ژ دارامن يا پايزي

.....حهزين من بين كهسك ل ههميزدگري

...تو جواني... وهكي جواني

خهونين پيقازي بين چامهفاني دگفشي (هزرقان، 2010: 135)

هوزانقاني نامازه ب رهنكين (بنهفشي، كهسك، پيقازي) دايه ، رهنكين بنهفشي و پيقازي بين نهسهرهكينه، لفيده هوزانقاني نامازه دايه (ماچين بنهفشي) كو مههست وهفاداري و عهشقا راسته قينيه، هوزانقان راستگوييا خو بهرامهر ياراخود دهر دبريت. بهلي سهبارت (حهزين كهسك)، رهنكي كهسك (رامانا ب هيفييون و نارامي و ژيان و گهنجايي دهت) (اليقوت: 2018: 107). واته هوزانقان ل دهمي دبدارا نهفينا خو ههستا زفرين ژبو گهنجايي و نيبونا نهفيني لدهف

و وخوينا شههيدان دكهت بهلي د ريزا نيكيديا زارافي **هيفيهكا كهسك** نامازه پيكرهيه، رهنكي كهسك دگهل پهيقهكا واتايي بكرنينايه وهئمايه بو) ب هيفييون و گهشبييني و باشهروزي) (عمر، 1997: 21).

4-2- پارادوكسا رهنكي:

پارادوكسي نيكه ژ تهكنيكن نفاكرنا وئني هونهر ي دهورانا نويخازدا، ريكهكه بو نفاكرنا وئنيهكي رهنكي يي تايهت، د پارادوكسيديا رهنك دگهل نيك دهين بهلي رهنكفدانين نهوان جياوازن، وهكو شهف و روژ، كهسكاتي و ههسكايي... (نهركي) پارادوكسيا رهنكي، گرنگيا خو ههيه د نفاكرنا وئني هوزاني، نهخاسمه دوو ههفزان دگههينيه نيك بهلي دراستيا خودا نيك ژيدهرئ راماني ههيه، بو نمونه رهش و سپي ، راسته د ههستاندا د جياوازن د نفاكرنا وئنه ي دا، لي نيك دهلامت نهوان گريدهت، نهوژي دهلامتا رهنكيه (فريده، 2017: 98). نانكو هوزانقان رهنگان دزي واتايا وان يا ناسايي بكر دئنينت، دكو وئنيهكي خيالي و كاريگر ب نافرنييت. ژبو قئ مههستي زي هوزانقان هزرقان تهكنيكا پارادوكسي بكرهينايه و دبئزيت:

**گو ه بدنه نهو كچكا مهست يا بوويه دهف/ د تاري يي دا تنهني
دهفهك ژ**

باشهروژي رهش تره

**دو كهفين لئف تهر ژ خويني، كهسكاتيا خوه بهرزه دكهن
(هزرقان، 2013، ب 2: 71).**

د نهفي پارچه هوزانيدا چهند وئنيه پارادوكسي تييدا ههنه نهوژي، كچك يا بوويه دهف ، مروف نه شيت بيته نهندامهكي لهشي ، ههروسا دهر برينا (د تارييدا تني دهفهك ژ باشهروژي رهشتره) دا دياردهيا پارادوكسي تييدا ههيه نهو ژي: ژ باشهروژي رهشتر، واته باشهروژ ب خو تشتهكي فيزيكي نينه كو رهنك ههبيت بهلكو پهيقهكا واتاييه، ههروسا دهف د تارييدا، بخو هه تشتهك دتارييدا يي رهشه، واته دهف نه بتني د تارييتيديا، بهلكو رهشتر نهوي تارييتي. ههروسا د دهر برينا) دو كهفين تهر ژ خويني) ، كهفي بخو رهنكي وئ سپيه بهلي ب خويني تهر بوويه ، سپي هئمايي پاقر زي و جوانييه و كهسك هئمايي (بهنهفدان، ناراميا دهر ووني و خير و بهر مهكها عمرديه) (طاهر، 2015: 75) واته نهوي كهفي نارامي و بهر مهكها خوه نهمايه ژبهر خويني.

5-2- نهركي بهرفره هيوونا دهلامهتان د باز نه ي بهرفره هيوونا رهنگان: رهنك دهورانا نويخازيدا بابهتتين نوي و مهر دگريت و مكو (سياسي، دهر ووني، فلسهفي و جفاكي)، هوزانقان دشيت بابهتتين نوي و بهرفره ب ريكا رهنگان دهر برينت كو دهورانا كلاسيك نه بوون. نيك ژ نهركين رهنگان د هوزانا نويخازدا ، **نهركي دهلامهتا دهر ووني يه** ، واته بهروفازي هوزانا كلاسيك ، خوديهتا هوزانقاني دناف هوزانا نويخازدا رهنكفدهت، (هوزانقان رهنگان بكر دئنينت بو ناماز مهپكرنا نافخوييا خو و نهو هزرين دناف مهزي ويدا ههين، ب ريكا رهنگان تشتهكي نوي و سهرنج راكيش نفاكدكهت و جواني و چيژي ب هوزاني دبهخشيت و كارتتكرني ل خواندهفاني دكهت) (السالمي و فيروزپور، 2025: 105). نهف بابته گرنگيا خو ل دهف هوزانقاني نويخازههيه، (نويخازان ژ بو ناشكر اكرنا ناخي خو ميتا فور (الاستعاره) بكر دهينين، ههستين قهشارتبيين دهر ووني خو تيكهلي تشتين دهور و بهر دكهن، گيانهكي ددنه تشتين نهزبيني و ب عمقل دئخن دا كو بيته خوديكا زاتي، واته

ناشكر اكرنا دياردا نهفندياري و همبوونا بهر بهستان د ريكا وان دا.

همرديسان رنگ دهورانا نوپخازدا نرنگي دهلاله تا سياسي ژي دبيني، بخو ژي مللتي كورد ژ كهفندا ناريشه مين سياسي لگمل مللتي دهورا بهر هه، و توشي چهدين كار مسات و دهردهسريان بوينه، نهفه ژلايهكي، ژلايهكي ديترقه هوزانقائين نوپخاز ژ ژبهر نئوان كاودانين ب سر مللتي كوردا هاتين، نئدي ژ سياسي تي ياخي ببون، بو نهفي مههستي ژي بكارهينانا رنگان ل دهف هوزانقائين نوپخاز، رولهكي بهرچايف همبوويه ژبو گه هاندنا پياما خو. بو نمونه هوزانقان هزرقان دهورانا (قامچي و بهرسقا وان) دا نماژه ب رنگي زهر كرية و ديژيت:

ل في كولاني...

دهنگي شيرينا قامچيان، دهنگي گرينا بيجيان

روژ بهرزه بوو، هميف رنگ زهر بوو (هزرقان، 2013: 85) د نهفي هوزانقيدا، هوزانقان مه دبته جهكي تايبت نئو ژي (كولان) ه، رهوشهكا تزي ترس و زورداري و نيش و نازار تيدا، جههكه كو مرقايعتي تيدا هاتيه بن پيكرن، باس ل رويدانهكي دكته لسر دهمي رژيما بهعس و نئوان كار مساتين ب سر گملي كوردا هاتين، ب ريكا وينه مين بيهستن و ديبتني، واته دهنگي نهشكه نجدان و لينداني و لگمل دهنگي گريبا زاروكان بسره كولاني دا بلند دببت، همروسا وينه يهكي بي هيقيبون ژ زرگار بووني دكشيت بريكا دهربرينا روژ بهرزه بوو، هميف رنگ زهر بوو، واته روژ نهبتني ناقا بوو بهلكو بهرزه بوو، و هميف ب وي رنگي خو بي سبي و روهن، ب رنگي زهر دهر كهفت، لقيره دا، زهر هميامه بو ترسي، نانو نئوان كاودانان دببنت و ترسنوكه و نهشيت چ بكت.

نمونهكا ديتر: هوزانقان عارف حيتو دهورانا (ههلوهه مين زين) دا رنگي كهسك بكارهينايه و ديژيت:

ژ نهين وي، گوله مين تفهنگان

دناقبهرا شهكر رشتي و گولله ياندا

سترانين كهسك

بين بي سهرناف

كه هي دبن و دزين و فهدزين (حيتو، 2009: 14)

ل قيهردا هوزانقاني وينهكي ب هيقيبون و كولنه داني دكشيت ب ريكا دهربرينا سترانين كهسك، نانو رنگي كهسك ب رامانا ب هيقيبون دهيته، واته هر چهنده شهر بي بهر دوماه و مللتي گلهك قورباني دايه، بهلي هر هيقيهك ژبو زرگار بوون و نازادبي هميه، و سترانين شوره شگيري و سرخو بووني و زرگار بووني ديژن.

3-1-3 جوداهي و وهكه فين بكارهينانا رنگان د هوزانا كلاسيك و نوپخازدا

3-1-3-1- وهكه فين بكارهينانا رنگان د هوزانا كلاسيك و نوپخازدا:

1- گريدانا رنگان ب ههستين مرقوي فه، بو نمونه د هردوو قوناغاندا، رنگي زهر هميامه بو ترس و نهساخي و لاوازي. واته د هردوو قوناغاندا رنگ بكارهينايه بو دهربرين ژ ههستين خوشي و نهخوشين.

2- نيك ژ تايبه مهندين ههفشك دناقبهرا واندا، بكارهينانا رنگايه بو هميامين سروشي، ملك رنگي شين بو نئسمان و دهريا، يان ژي رنگي سبي بو بهر و رونا هي و سپنده بيان، همروسا رنگي كهسك بو سروشي...

پهيدا بوويه همروسا (خونين پيخازي) بخو رنگي پيخازي ب رامانا (كهيف و خوشي، فياني، دلوقانين دهيته، همروسا رنگهكي رومانسيه و پتر رهگزي مي بكارهينيت) (نيسماعيل: 2017: 28). لقيره دا هوزانقاني فيايه ب راستگويانه نزكي ياري بببت و ههست و حمزين خو بو دهربريت.

رنگ دهورانا نوپخازدا نرنگي دهلاله تا جفاكي دببنت، و دهربريني ژ ديارده و داب و نهرين جفاكي دكته، واته نيك ژ بابهن هره گرنگ كو هوزانقان كهتوبونه ناف نئوي بارودوخي دا و بوويه بابهتهك گرنگ دناف هوزانا نوپخازا كورديدا دا نئوژي ياخي بوونا هوزانقان بوو ژ جفاكي، سياسي، نايي، دهسته لاتي و داب و نهرينان؛ (دهمي نفيسر ههست ب نكونجاني بكت ژ بيافين سياسي و جفاكي، يان ژي داب و نهرين جفاكي دزي حمز و هيقيين وينه، يان ژي ههست ب زورداري دكته) (عبدالقادر، 2005: 94). وي دم هوزانقان ب ريكا دهربرين خو نئوان ناريشه و كاودانان بريكا رنگان وينه دكته. بو نمونه هوزانقان هزرقان د هوزانا (فيان ل چاخين تاري) دا د چند دهربريناندا ويني نهفنهكا گهرم و گور دكته د كاودانين شهريدا:

دوهي ليقين ته بوهارا كيخاري بوون ل باده رهشكي

سهرئ سيقين ته بومبه مين نارنجي بوون

د نيفارهك بنهفشي دا ب من فه پفين (هزرقان، 2010: 24)

وهكو ديار هر دناف و نيشاني هوزانقيدا، هوزانقاني نماژي ب فيانهكي دكته كو دسر دهمهكي دا يا قهده غيه يان ژي سهر دهمهكه، نهشيت خو ژ چاره نفيسي گشتي بي جفاكي قورتال بكت، يان ژي شهر و بارودوخين سياسي نئو نهفنه ويرانكريه، نهفجا هوزانقاني دوو رنگ بكارهينايه نئوژي (نارنجي و بنهفشي)، نارنجي نانو پرته قالي، ژ تيكه لكرنا هردوو رنگين گهرم زهر و سوور پيك دهيت، هميامه بو (حمزكرن ژ تيكه لي و په مهندين جفاكي و رنگهكي چالاك و بزاقه) (زعل، 2006: 12) واته هميامه بو شهر و بهر خودان و چالاكيان. بهلي سهارهت (نيفارهك بنهفشي) دا، رنگي بنهفشي رنگهكي بيلاينه (هميامه بو خمگيني و مرن و تارياتي) (كناني، 2023: 142)، واته دنيقارهكا ويرانكرو خمگين پنه پهفنه.

ديسان هوزانقان عارف حيتو د هوزانا (زمينعب و زهريا) رنگي كهسك بكارهينايه و باس ل دياردهكا جفاكي دكته نئوژي نهفندياري يه، حمزا نيزيكيبون و گه هشتنا ياري هميه بهلي بهر بهست د ريكا نئوانا هميه و ديژيت:

من دفا ته بينم و ل حزورا ته ب رويم

لي، گهرما تير و ژكين سپنده يهكا خزي راني

پهرديا كهسك ژ رووي سورگولان هه لاني و

خه ربهندي خههكا خربووي ل جي وي داني (حيتو، 2009: 95)

هوزانقاني د نهفي پارچه هوزانقيدا نماژه ب رنگي كهسك كرية د دهربرينا (پهرديا كهسك، ژرووي سورگولان هه لاني) دا كوم بهست پي نئو بهلگا كهسكه يا بشكوژ داپوشي، نئدي دگمل تير و ژكين سپنده يي نئو بهلگ رابوو و گول بشكفت. ل قيهردا دشين دوو رامان بو دست نيشان بكه نئوژي رامانهك يا ديار كريبه، مه بهست پي نئو كه ههيفا خزي راني نئو وهرزي گه شبون و جواني ييه، گول شبن دبن و جوانيهكي ب سروشي دهن، بهلي رامانا ديتر نماژه يه بو نه پاراستنا نهينيان و

4- همدوو قوناغ د بكارئينانا رهنگاندا مفای ژ كهلتوور و رموشهنبيريما روزهلاتي ب گشتي و كوردي ب تايهيتي ومردگرن، بو نمونه د زوريهيا كهلتووراندا رهنكي رمش هيمايه بو خهمنگيني و مرنئي، يان رهنكي كهسك د زوريهيا مللهتي روزهلاتي پيروزيا خو ههيه و ههمان رمان دگههينيت، لي هوزانا نويخاز رمانين ديتر بو زيده دكهت.

1-3-2- جوداهين نوان:

3- مههستا هوزانافانين همدوو قوناغان دروستكرنا وينهكي هونيري يه د هزرا خواندهفانيدا، نهوژي بريكا رهنگان كو دشيت زماني هوزاني ژ زماني روزانه و ناسابي جودا بكهت. بو نمونه د دروستكرنا وينئي هوزانيدا مفای ژ رهنگزين ومكو ههوا،دمنگ،رهنگ... ومردگرن، بو دروستكرنا وينهكي زيندي د هزرا خواندهفانيدا.

هوزانا نوپخاز	هوزانا كلاسيك
1- بكارئينان رهنگان دهوزانا نويخازدا ژ سنورئ وهسفرئي دهرديت وبهرمف رمانين نالوز قهشارتي و كوير دچيت و كهسهكي هيمايي دروست دكهت، رههمندي فره دهلالهتي بو هوزاني زيده دكهت .	1- رهنگ دهوزانا كلاسيكدا بو مههستا وهسفرن و جوانكاري بكارهاتيه، رمانين ناشكرا و راستهوخو دگههينيت ههروهسا مورهما كهلتووري گشتي و ناييني پنه دياره تايهيت لايهني عيرفاني.
2- ژيدهري خو ژ ههستين دهروني، رويدانهكا سياسي يان ژ هزرهكي ومردگريت و ژ واقعي فيزيكي دوير دكهفيت.	2- ژيدهري بكارئينانا رهنگان ژ سروشي دهيتي ومردگرن و بو سالوخداني بكاردهيت ومك (ليفتين سور، زولفين رمش، روويين سپي..)
3- زيدهباري نهقان رهنگان، رهنكين لاهكي ژي دناف هوزانا نويخازدا بكارهاتينه، ومكو: رساسي، پهههبيي، قههواني .	3- نهو رهنكين دهوزانا كلاسيكدا بكارهاتين،بريتين: رمش،سور،زهر،كهسك،موروشين، بو سالوخدان ووهسفرئي بكارهاتينه.
4- لي د هوزانا نويخازدا ژبلي سالوخداني، رمانا شورمش و بهرخودان و ههستين گهرم دهيت.	4- گوهرينا رمانين رهنگان، بو نمونه رهنكي سور دهوزانا كلاسيكدا بو سالوخدانا جوانيا ليفين ياري دهيت

4- بكارئينان رهنگان د هوزانا كلاسيكدا بو سالوخدان و وينهكرنا جوانييا ياري ومكو،سوربو ليف و روومتتين ياري، رمش بو زولف و مژيلانك،.. و سپي بو كهردهنا ياري و پاقرتي و ژياني، لي د هوزانا نويخازدا، سور هيمايه بو خوين و شورش و بهرخوداني و دهوزانا نويخازدا، حمزين قهشارتي و ههفركي نافخويي دهيت، سپي بو كفن و بهفرا سار لسر چيا، رمش ژي مرگ و بههيداري.

5- نهجامهكي ديتر يي نهفي قهكولينئ نهوه كو رهنگ شيايه بيته كليلا قهكرنا دهرگههي دهروني و چونه دناف جيهانا قهشارتيا هوزانقاني و دياركرنا كهسايهتيا وي.

ليستا ژيدهران:

الكندي، أبو يوسف يعقوب بن اسحاق (١٣٧٢ هـ / ١٩٥٣) رسائل الكندي الفلسفيه، تحقيق و نشر محمد عبدالهادي أبو ريده ، مطبعه التاليف و الترجمة والنشر ملتزم الطبع والنشر ، دار الفكر العربي جزء الثاني: رسالة في الجرم الحامل بطباعة اللون من العناصر الاربعة والذي هو عنه اللون في غيره.

الفارابي : أبو نصر محمد بن محمد الفارابي ، أراء أهل المدينة الفاضله، مكتبه و مطبعة محمد علي صبيح و أولاده ، ميدان الازهر ، مصر. الخولي، خالد طلعت عبدالفتاح. الصورة اللونية في شعر ضياءالدين رجب، مجلة كلية اللغة العربية بأتاي البارود.جامعة الازهر مجلة كلية اللغة العربية بأتاي البارود

الطباع، هبة(2017). من أين يستخرج العنبر من أين يستخرج العنبر - موضوع

ابن منظور(١١١٩). لسان العرب ، القاهرة ، دار المعارف

نهجامين قهكولينئ:

د نهفي قهكولينئدا ههول دايه شروفهيهكا هههلايهني ژ بو دهلالهت و نهركي رهنگان دهوزانا كورديدا نهجام بدين، ب بهرچاف ومردگرتنا گورانكاريين قوناغين نهديهياتا كورديدا، و راقهكرنا رههمندي هيمايي، دهروني و كهلتووري.

1- رهنگ د قوناغا كلاسيكدا زيدهتر بو مههستين سالوخداني و دهربرينا ههست و فلهسهفا عيرفاني بكارهاتيه، دهوزانا نويخازدا، دگمل گوهرينا هزر و نايدولوزيا مروفئي ههفچهرخ، هيمما و دهلالهتتين رهنگان ژي بهرفرهتر لي دهين، بهرمف بابهتتين نهتهومي و سياسي و جفاكي و فلهسهفي و دهروني قه دجن.

2- رهنگ دهوزانا كورديدا دهلالهتتين ههههجوړي،هيمايي، دهروني و كهلتووري ههنه، ژ نهجامي كاريگهرييا ژينگهها سياسي و گورانكاريين جفاكي بين كوردستاني، ههروهسا شورش و كارساتين نهتهومي... كارتيكرا خو ل سمر چهوانييا بكارئينانا رهنگان هههويه و دهلالهتتين نوي پي بهخشيه، ژ بهرهندي ژي رهنگ دهوزانا كورديدا نهبتني ومكو تابلويهكا هونهرييه، بهلكو دوكيومينتهكا ميژوويي و جفاكي يه.

3- د هوزانا كلاسيكدا سيمايي ناشكرايي و راستهوخويي يي دهربرينا رهنگان پنه دياره، بهلي د هوزانا نويخازيدا بهروفازي يه، بههرا پتريا هوزانقائين نويخاز رهنگان ومكو جههفنگ بكار د هين.

شرتح، عصام أبراهیم (2014). حداثیة الحداثه، عمان: دار غیداء للنشر والتوزیع.

شمیسا، سیروس و کریمی، پرسیو (1384). سبک حافظ در رنگ امیزی تصاویر شعری، مجله زبان و ادب، شماره 25، دانشکده ادبیات فارسی و زبانهای خارجی، ص 105.

شاهرودی، سید مرتضی حسینی و فرضعلی، فاطمه (1391). بررسی تطبیقی فقر در حکمت متعالیه عرفان، فصلنامه اندیشه دینی دانشگاه شیراز، دوره 2، شماره 4.

علی، صباح موسی (2013). سیستمی رنگ و انا و دهلالتهکان له زمانی کوردیدا، مجله جامعه ککوک للدراسات الانسانیة، المجلد: 8- العدد: 1.

عبدالقادر، أمین (2005). دوچه مکین هافیبیون، باخیبیون دهورانا نوبخازا کوردیدا، چاپا نیکی، دهوک: چاپخانا هوار.

عبدوللا، هزرقان (2005). نازراندنا بینه مانی، چاپا نیکی، دهوک: چاپخانا هوار.

عثمان، صلاح (2006). الواقع اللونیة، قراءة فی ماهیة اللون و سبل الوعي، مصر: المعارف الاسکندریة.

عمر، احمد موختار (1997). اللغة و اللون، الطبعة الثانية، القاهرة: عالم الكتب و التوزیع.

فريدة، سوزف (2017). جمالیة اللون و دلالاته فی الشعر العربی المعاصر، أطروحة الدكتوراة، جامعة جیلالی لیباس- سیدی بلعباس، کلیة الادب و اللغات و الفنون.

فرخ فر، فرزانه و طاهر، زهره (1399). واکوی فولکلور مادی رنگ بریستر فرهنگ عصر صفوی، نگاره های هفت اورنگ ابراهیم میرزا، جامعه شناسی هنر و ادبیات، دوره 12، شماره دوم.

کنانی، رویدا نعمان (2023). علم اللون و نظریاته، منشورات جامعة دمشق، کلیة الفنون الجمیلة.

طالو، محی الدین (1993). الرسم و اللون، الطبعة السابعة، دمشق: مطبعة الشام.

طاهر، نزار سلمان (2015). رنگفعدانا دهلالته رنگان د نیکستی هوزانیدا دیوانا: ستران و بهفر و ناگر یا (مونهید تعیب) و مکو نمونه. گوفاری زانکو یو زانسته مرقایهتییهکان، بهرگی 19- ژماره: 6.

محمد، زرار سمدار (2022). نیستاتیکی نامازه نازمانیهکان له دهقه شیعریهکانی (ع.ح.ب) و جهمال شارباژیردا، نامه ماستر، کولیزی زمان، زانکوی چرموو- چه مچمال.

نوفل، یوسف حسن (1995). الصورة الشعریة و الرمز اللونی، القاهرة، کورنیش النيل: دار المعارف.

نهیلی، نعمت الله حامد (2010). دهراقهک ژ رمخنی، چاپا نیکی، دهوک، چاپخانا هوار.

هزرقان (2010). فرین د پهنجهری دا، چاپا نیکی، دهوک: چاپخانا هوار.

هزرقان (2013). هنهک ژ وه و هممو ژمن، بهرگی نیکی و دووی. سرخه، مریم مونسی و طالب، فریده و گودرزی، مصطفی (1389). نوع لباس و نمادهای رنگ در عرفان اسلامی، نسریه هنرهای زیبا- هنرهای تجسمی. شماره: 44، زمستان.

عمید، حسن (1383). فرهنگ فارسی عمید، چاپ بیست و نهم، انتشارات امیر کبیر.

لوشر، ماکس (1391). روان شناسی رنگ ها، برگردان: حمید رضا بلوچ، مشخصات نشر: تهران.

لاری، لیلیا امینی و خیراندیش، سید مهدی (1392). جلوه های نمادین رنگ در ادب عرفانی، دوفصلنامه علمی- پژوهشی ادبیات عرفانی دانشگاه الزهراء، سال پنجم، شماره 9، پایز و زمستان

Wehmeier, Sally (2003). Oxford advanced learners -50 dictionary seven edition, New York.

-الیاقوت، شیخاوی (2018). معانی الالوان فی اللغة و الثقافة و الفن، رسالة ماجستير، جامعة ابي بكر بلقاي تلمسان، الجزائر.

السالمی، علی عبدالحلیم و فیروز پور، مرضیه (2025). الالوان فی الشعر کتاجم، درسه سیمیانیة تأویلیه. مجلة العربیة للعلوم الانسانیة، العدد 169- جامعة الكويت.

نیسماعیل، روندک محسن (2017). دهلالته رنگان د هوزانا نوبخازا کوردیدا دهقرا بهمدینان، ناما ماستر، زانکویا زاخو، فاکولتی زانستین مرقایهتی: بشکا زمانی کوردی.

نعمهد، هیمن عومر (2017). زولف و دهلالتهکانی له شیعری مه لای جزیریدا، گوفاری (نوبهار نه کادیمی) ژماره 8، سال 4.

نعمهد، کوسسر عومر (2020). رنگی سوور له شیعری کلاسیکی کوردیدا، گوفارا (Kurdiname) یا ناقته تموی، ژماره 3 (روپیل 109-126).

افراسیاب پور، علی اکبر و مطلق، عبدالله بهمنی (1400). پوشش و لباس و نمادهای ان در ادبیات عرفانی، فصلنامه علمی عرفانی اسلامی، سال هفدهم، شماره 67.

اباد و بلاوی، مرضیه و رسول (2012-1391). دلالات الالوان فی شعر یحیی السماوی، مجلة اضاءات نقدیة، السنة الثانية، العدد الثامن، کانون الاول.

ابادی، لیلیا قاسمی حاجی و ممتحن، مهدی (1390). الجمال اللونی فی الشعر العربی من خلال التنوع الدلالی، مجله فصلیه دراسات الادب المعاصر، السنة الثالثة- العدد التاسع.

انصاری، نرگس و سیفی، طیبیه (2013). درسه نقدیه لعنصر اللون فی أشعار بدرشاکر السیاب، الاسود و الابيض نمونجا، مجله اضاءات نقدیة، السنة الثالثة، العدد: 11.

بدوی، عبدالرحمن (1961). ارسطوطالیس، ضمن کتاب فی السماء الآثار العلویة، طبعة الاولى مطبعه لجنه التألیف و الترجمه و النشر ملتزمه الطبع و النشر، مکتبه النهضه المصریة.

حمهد، پخشان سابیر (2012). رهمز له شیعری هاوچهرخی کوردی کرمانجی خوارووی کوردستان 1970 - 1991، همولیر: چاپخانه حاجی هاشم.

حیتو، عارف (2009). هموله سه مین زینی، چاپا نیکی، دهوک: چاپخانا هوار.

حیتو، عارف (2018). همناسه مین ناخی، چاپا نیکی، همولی: چاپخانه شهاب.

خالد، عیماد وهیسی (2004). جهفنگ د هوزانا ریالیتی کوردی دا دهقرا بهمدینان 1970-1990، همولیر، چاپخانه و وزارتتی پسرورده. خال، شیخ محمد (2005). فسر همنگی خال، چاپا نیکی چاپخانا ناراس.

دوسکی، تمحسین نیبراهیم (2005). دیوانا مه لایی جزیری، چاپا دووی، همولیر: چاپخانا و وزارتتی پسرورده.

دوسکی، تمحسین نیبراهیم (2016). دیوانا نه محمدی خانی، چاپا نیکی، چاپخانا (Matris): تورکیا.

روابحی، سعاد (2020). التغریب فی الشعر العربی المعاصر، دیوان (لماذا ترکت الحصان وحیداً) نمونجا، مجلة المیادین للدراسات فی العلوم الانسانیة، المجلد الثاني- العدد الثاني.

زمنگنه، مصطفی محمد کریم (2001). رنگ له زمانی کوردی دا، نامه دکتورا، زانکوی سه لاهمدین، کولیزی ناداب.

زیاب، نهبوعوبید عوبیدوللا (2005). هوزانا نوبخازی ل دهقرا بادینان، چاپا نیکی، همولیر: چاپخانا و وزارتتی پسرورده.

سالار، نعمهد (2009). رنگ له رنگدانا، سلیمانی: چاپخانه کمال.

سالح، قاسم حوسین (2008). سایکولوژی رنگ و جوانی، و: گوفاری شیومکاری، ژماره 24.

EXPLORATION OF THE SYMBOLIC FUNCTIONS OF COLORS IN CLASSICAL AND MODERN KURDISH POETRY (KURMANJI)

ABSTRACT:

This research attempts to analyze and compare the symbolic functions of colors as an artistic and semantic device in Kurdish poetry. Color is a primary symbol in the creation of artistic imagery, especially in poetry, and particularly in the classical and modern stages of (Kurmancî) poetry. In classical poetry, colors are used in connection with fixed meanings, general cultural symbols, and specific mystical religious references. However, in modern poetry, alongside political, social, and ideological transformations, the meanings and symbols of colors have also changed. These meanings have expanded and broken out of classical frameworks. Modern poets use colors as personal symbols that express their inner emotional experiences. Likewise, colors are used as a critical tool to address political, social, and human conditions. Therefore, this research presents the experience of colors in Kurdish poetry, reflecting the transformation of the poet's emotional and intellectual awareness. It traces the evolution from the simple and symbolic use of color in the classical phase to the complex, intense, philosophical, and innovative understanding of color in the modern era. These transformations represent the symbolic reflection of the broader socio-political and cultural changes in Kurdish society.

KEYWORD: Color, Classical Poetry, Modern Poetry, Color Symbolism, Comparative Analysis.

تحليل الوظائف الرمزية للألوان في الشعر الكردي الكلاسيكي والمعاصر (الكورمانجية)

الملخص:

يسعى هذا البحث إلى تحليل ومقارنة الوظائف الرمزية للألوان كرموز فنية ودلالية في الشعر الكردي، لا سيما في الشعر الكلاسيكي والمعاصر الكورمانجية. إذ تشكل الألوان عناصر مركزية في بناء الصورة الفنية، خاصة في القصائد، حيث استخدمت في الشعر الكلاسيكي بكثافة لدلالاتها الثابتة التي ارتبطت بالثقافة العامة والدين والتصوف. أما في الشعر الحديث والمعاصر، ومع التحولات السياسية والاجتماعية والإيديولوجية، فقد شهدت الألوان تغيراً في الدلالات والمعاني، وأصبحت أكثر توسعاً ومتغير المفهوم، وتجاوزت قالب الكلاسيكي. استخدم الشعراء الحديثون الألوان كوسيلة فردية للتعبير عن التجربة الحسية الداخلية، وأيضاً أصبح رمزاً للنقد السياسي والاجتماعي وكذلك حالة الإنسان. هذا لأبحث بعنوان (تحليل الوظائف الرمزية للألوان في الشعر الكردي الكلاسيكي والمعاصر - الكورمانجية). يعكس هذا البحث تجربة اللون في الشعر الكردي، وتجربة تطور الفكر والوعي لدى الشاعر الكردي، من المعاني البسيطة والواضحة للألوان في المرحلة الكلاسيكية، إلى المفاهيم المعقدة والمضغوطة والفلسفية والإبداعية في المرحلة الحديثة. ويظهر هذا التحول في دلالات اللون تغيرات اجتماعية وسياسية وثقافية في المجتمع الكردي.

الكلمات المفتاحية: اللون، الشعر الكلاسيكي، الشعر المعاصر، الوظائف، دلالات الألوان، المقارنة